

УДК 631.14:330.341.1

Митяй О.В.*кандидат економічних наук,
доцент, в.о. завідувача кафедри економічної теорії
та комерційного і трудового права**Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини***АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
ДО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ****READINESS ASSESSMENT AGRIBUSINESS COMPANIES TO INNOVATIVE
DEVELOPMENT AS AN INTEGRAL PART OF THEIR COMPETITIVENESS****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізовано основні проблеми низького рівня інноваційного розвитку та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання агропромислового комплексу України. Встановлено, що не вирішеними залишаються проблеми визначення об'єктивних критеріїв економічної ефективності інноваційної діяльності у сфері агропромислового комплексу. Запропоновано теоретико-практичний підхід оцінки готовності підприємств цього комплексу до впровадження інноваційних стратегій розвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційні стратегії, інноваційна активність, інвестиційна привабливість, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные проблемы низкого уровня инновационного развития и инвестиционной привлекательности субъектов ведения хозяйства агропромышленного комплекса Украины. Установлено, что нерешенными остаются проблемы определения объективных критериев экономической эффективности инновационной деятельности в сфере агропромышленного комплекса. Предложен теоретико-практический подход оценки готовности предприятий этого комплекса к внедрению инновационных стратегий развития.

Ключевые слова: инновации, инновационно-инвестиционные стратегии, инновационная активность, инвестиционная привлекательность, конкурентоспособность.

ANNOTATION

The basic problems of low level of innovative development and investment attractiveness of subjects of manage agroindustrial complex of Ukraine are analyzed in the article. It is set that the unsolved are remained by the problems of determination of objective tests of economic efficiency of innovative activity in the sphere of AIC. The offered theoretical – practical going of estimation of readiness of enterprises of AIC is near introduction of innovative strategies of development.

Keywords: innovations, innovative-investment strategies, innovative activity, investment attractiveness, competitiveness.

Постановка проблеми. Необхідність розвитку інноваційної діяльності агропромислового комплексу (АПК) є однією з ключових проблем, здатних не лише змінити характер виробничої діяльності, але і наповнити її новим сенсом та практичним змістом. Сучасні умови господарювання, що склалися в Україні, вимагають розширеного відтворення агропромислового потенціалу на високотехнологічній основі, ефективність якого повинна забезпечуватися безперервною інноваційною діяльністю підприємств і наукових організацій галузей АПК.

Чимало аспектів стратегії інноваційного розвитку АПК досі залишається принципово не

визначеним, зокрема механізми стимулювання і державної підтримки інноваційної діяльності, розширення комерційних можливостей фінансування інноваційних розробок і венчурного підприємництва, поглиблення інформаційних та економічних взаємозв'язків між наукою і виробництвом у процесі використання інтелектуальної власності.

Ситуація, яка склалася в агропромисловому виробництві, характеризується тим, що за наявності доки ще значної наукової і технологічної бази спостерігається занепад інноваційної активності у зв'язку з недостатністю у підприємств власних інвестиційних ресурсів, незначними державної підтримки і бюджетним фінансуванням, недоступністю кредитних ресурсів, низькою інвестиційною привабливістю, гіпертрофованим диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію і матеріально-технічні ресурси, низьким платоспроможним попитом на нову продукцію і технології, високим рівнем ризиків в інноваційній сфері.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Закономірності інноваційного розвитку підприємств досліджувалися в наукових роботах багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених. Серед українських учених-економістів дослідженнями у сфері інноваційної діяльності займалися В. Александрова, Ю. Бажал, А. Василенко, А. Волков, А. Гальчинский, В. Геєць, М. Денисенко, С. Захарін, С. Ілляшенко, Н. Краснокутська, П. Микитюк, М. Пашута, В. Россоха, А. Чухно та інші. Вагомий внесок в теорію і практику управління інноваційною діяльністю в аграрній сфері зробили такі учені: А. Дацій, М. Зубець, С. Іванюта, А. Крисальний, Д. Крисанов, П. Музика, В. Трегобчук, Л. Федулова. У їх наукових працях висвітлено організаційно-економічні аспекти управління інноваціями в аграрному виробництві.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, остаточно не вирішеними залишаються проблеми визначення комплексу об'єктивних критеріїв економічної ефективності інноваційної діяльності у сфері АПК,

узгодження підходів до оптимізації внутрішніх і зовнішніх умов інноваційної діяльності, оцінки здатності і готовності галузевого виробництва до впровадження інноваційних стратегій розвитку.

Тому виникає необхідність у формуванні нових наукових підходів до розробки дієвих напрямів інноваційного розвитку і обґрунтування практичних основ для їх реалізації, що і визначає актуальність досліджуваної тематики.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення, обґрунтування і конкретизація методично-практичних підходів до здійснення диференційованого аналізу здатності, можливості і готовності галузевих складових АПК до інноваційно-інвестиційного розвитку в сучасних умовах господарювання, а також визначення комплексу чинників, що визначають ефективність процесу практичної реалізації інновацій в аграрному виробництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здатність підприємств агропромислового комплексу до здійснення інноваційної діяльності визначається тим, чи повинні підприємство, об'єднання підприємств взагалі прагнути до інновацій. Свідома відмова від інновацій для деяких підприємств АПК може бути вимушеним стратегічним рішенням. Тому здатність галузевого виробництва до інноваційного розвитку починається, на наш погляд, з усвідомлення його дійсної необхідності.

Якщо аналіз ринку і конкурентів підтвердить необхідність, а головне здатність інноваційного

розвитку, то підприємства, галузеві об'єднання аграрної сфери можуть визначати стратегічні напрями своєї інноваційної діяльності.

Тобто міра орієнтованості галузевого виробництва на інноваційний шлях розвитку можна визначити шляхом аналізу його здібності, можливості і готовності до інноваційної діяльності.

Можливість агропромислового виробництва до інноваційного розвитку визначається інноваційним потенціалом, тобто здатністю підприємств впроваджувати, притягати і реалізовувати інновації у рамках вибраного стратегічного напрямку розвитку. Тому потрібне формування і узагальнення типових умов для диференційованого визначення здатності і готовності підприємств та галузевих складових агропромислового виробництва до інноваційного розвитку на основі порівняння інноваційного потенціалу з певним набором характеристик і проведеної оцінки негативних чинників.

Зауважимо, що галузевий виробничий потенціал досить тісно пов'язаний з інноваційним. Елементами інноваційного потенціалу галузевого виробництва АПК є його матеріально-технічні, технологічні, фінансові, організаційні, інтелектуальні, підприємницькі і кадрові можливості, що дозволяють підприємствам галузі займатися інноваційною діяльністю.

У сучасних умовах господарювання важливої складової інноваційного потенціалу галузевого виробництва є його ресурсне, а головне фінансове забезпечення. Наявність власних і реальна можливість притягнути позикові

Таблиця 1

Характеристика умов, що визначають здатність галузевого виробництва до інноваційного розвитку залежно від вибраного стратегічного напрямку

Складові організаційно-економічного механізму АПК	Стратегічний напрям інноваційної діяльності аграрного галузевого виробництва			
	Самостійне виробництво інновацій	Інтеграція діяльності з науковими організаціями	Відставання з мінімальними витратами	Поступальне впровадження окремих інноваційних елементів
Прикладні дослідження і розробки	Чіткий аналіз і інформованість про стан ринку техніки, технології, необхідних для галузевого виробництва	Оперативне фінансування НДДКР і ефективне впровадження розробок у виробництво	Здатність розробляти нові технології і оптимально управляти виробничими процесами	Оцінка можливостей, орієнтація на споживача
Виробництво	Виробництво аграрної продукції із застосуванням системи поступального зростання рівня інновативності виробництва	Виробництво з оперативним впровадженням інноваційних продуктів	Високопродуктивне, економічно ефективне виробництво	Гнучка, адаптивна структура галузевого виробництва
Фінансове забезпечення	Необхідність наявності істотних сум ризикованих капіталовкладень	Швидка мобілізація значних власних, позикових і притягнених капіталовкладень	Наявність значних матеріально-технічних і фінансових ресурсів	Наявність початкових або середніх матеріально-технічних і фінансових ресурсів
Організаційне забезпечення	Гнучка структура, здатна до адаптації до змін	Поєднання гнучкої, адаптивної структури з економічно ефективною	Організаційна структура механічного типу	Гнучка структура управління організаційного типу
Кадрове забезпечення	Оцінка інтелектуального потенціалу підприємства, якісна характеристика кадрів, підвищення кваліфікації	Оцінка наявного інтелектуального потенціалу кадрів, залучення фахівців наукових організацій	Підвищення ефективності кадрового потенціалу, підвищення мотивації	Зростання рівня інтелектуального розвитку кадрів, підвищення кваліфікації

(із використанням розробок [7])

кошти для реалізації інноваційної політики є визначальним чинником при виборі стратегії інноваційного розвитку галузевого виробництва. При цьому враховується не лише можливість здійснення ризикованих капіталовкладень в інноваційну діяльність, але і можливість їх швидкої мобілізації для реалізації інноваційних програм.

Після визначення реально можливого і ефективного напрямку інноваційного розвитку необхідно проаналізувати, наскільки можливості інноваційного потенціалу підприємств, галузі АПК відповідають вибраному стратегічному напрямку. Це дозволить оцінити реальну здатність до інноваційного розвитку, яка визначається шляхом порівняння наявного інноваційного потенціалу з оптимальним набором характеристик, сприятливих до інновацій.

Основним завданням на цьому етапі є визначення та оцінка чинників, що негативно впливають на механізми інноваційного розвитку галузевого виробництва, мінімізація і нейтралізація їх впливу.

Характеристику умов, що визначають здатність агропромислового виробництва до реалізації певної інноваційної стратегії, показано у таблиці 1.

Можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається потенційною здатністю галузевого виробництва (інноваційним потенціалом) і сукупністю умов (зовнішніх і внутрішніх чинників), які сприяють або перешкоджають реалізації інновацій.

Зауважимо, що готовність аграрного виробництва до інноваційного розвитку визначається багатьма чинниками, пріоритетними з яких є: обраний стратегічний напрям інноваційної діяльності, наявність ресурсного і організаційного забезпечення, технічний і технологічний потенціал, реальні можливості поширення нововведень галузевими виробниками.

На нашу думку, послідовність аналізу здатності і готовності галузевих складових аграрного виробництва до інноваційного розвитку можна зобразити таким чином, як на рисунку 1.

Готовність галузевого виробництва до інноваційного розвитку можна диференціювати на економічну, виробничу, екологічну, психологічну і правову.

Економічна готовність полягає в рівні ресурсного забезпечення інноваційного розвитку галузевого виробництва: наявність власних засобів, доступ до позикових і притягнених джерел інвестиційних ресурсів, наявність кваліфікованих кадрів, мотивація співробітників до інноваційного підходу до виробничого процесу, сировинна і матеріальна забезпеченість галузевого виробництва. Також до категорії економічної готовності можливо зарахувати наявність ефективних інтеграційних зв'язків підприємств з науковими організаціями, виробниками інноваційних продуктів і розробок у сфері галузей аграрного виробництва.

Виробнича готовність полягає в технічній і технологічній готовності галузевого виробництва до інноваційного розвитку, в наявності виробничих потужностей, оборотних фондів і засобів звернення підприємств галузі, можливості виробництва продукції на інноваційній основі на конкурентоздатному рівні виробничих витрат.

Екологічна готовність полягає у можливості здійснення заходів щодо захисту довкілля, збереження родючості і продуктивності сільськогосподарських угідь (ріллі та багаторічних насаджень). Психологічна готовність відбиває морально-психологічний клімат керівництва підприємств, що склався, його сприйнятливості до прогресивних змін, рівень мотивації в колективі та наявність стимулів для творчої діяльності.

Правова готовність галузевого виробництва до впровадження інновацій проявляється у правовій захищеності розробників, виробників і споживачів нової техніки і технологій. Вона передбачає розробку правових актів, що регламентують стосунки підприємств і окремих осіб у процесі створення, виготовлення, впровадження інновацій, а також розробку інструкцій, положень, методичних матеріалів.

У такий спосіб послідовність аналізу здатності і готовності галузевого виробництва АПК до реалізації інноваційної політики і стратегії, реалізується у три етапи: аналіз здатності аграрного галузевого виробництва до інноваційного розвитку; оцінка можливостей інноваційного розвитку галузі; аналіз готовності галузевого виробництва до реалізації того або іншого стратегічного напрямку інноваційної діяльності.

Послідовна реалізація цих етапів дозволить визначити потенційні можливості галузевого виробництва в реалізації інновацій з урахуванням дії сукупності чинників, сприяючих або, навпаки, перешкоджаючих інноваційній діяльності, а також мотиваційних, організаційних і правових складових.

Інноваційна діяльність, як правило, тривала в часі і допускає чітке бачення перспективи. Стратегічне управління інноваціями вирішує питання планування і реалізації інноваційних проектів, розрахованих на значний якісний стрибок у виробничому, організаційному і соціальному середовищі галузевого виробництва. Інноваційна стратегія безумовно доповнює функціональні стратегії будь-якого підприємства, особливо виробничу, кадрову, фінансову, а також стратегію збуту.

Окремо слід виділити інвестиційну складову такого простору. Оскільки здійснення інноваційної діяльності є запорукою виживання і успішного функціонування аграрного виробництва, то значна частина виробничих інвестицій, орієнтованих на розвиток галузевого виробництва, може бути спрямована на фінансування інновацій.

Отже, здійснення інвестиційної підтримки інноваційної діяльності і формування інноваційно-інвестиційної стратегії галузевого вироб-

ництва є дуже актуальним завданням в сучасних умовах господарювання.

Формування інноваційної стратегії значно залежить від можливостей здійснення її повномасштабного фінансування, доступу до джерел ресурсів, оптимального розподілу ресурсів між

поточною виробничою та інноваційною діяльністю у процесі виробництва.

Зауважимо, що проблема обмеженості фінансових ресурсів є найпріоритетнішою і найзлободеннішою для аграрних підприємств. Крайня недостатність рівня державної під-

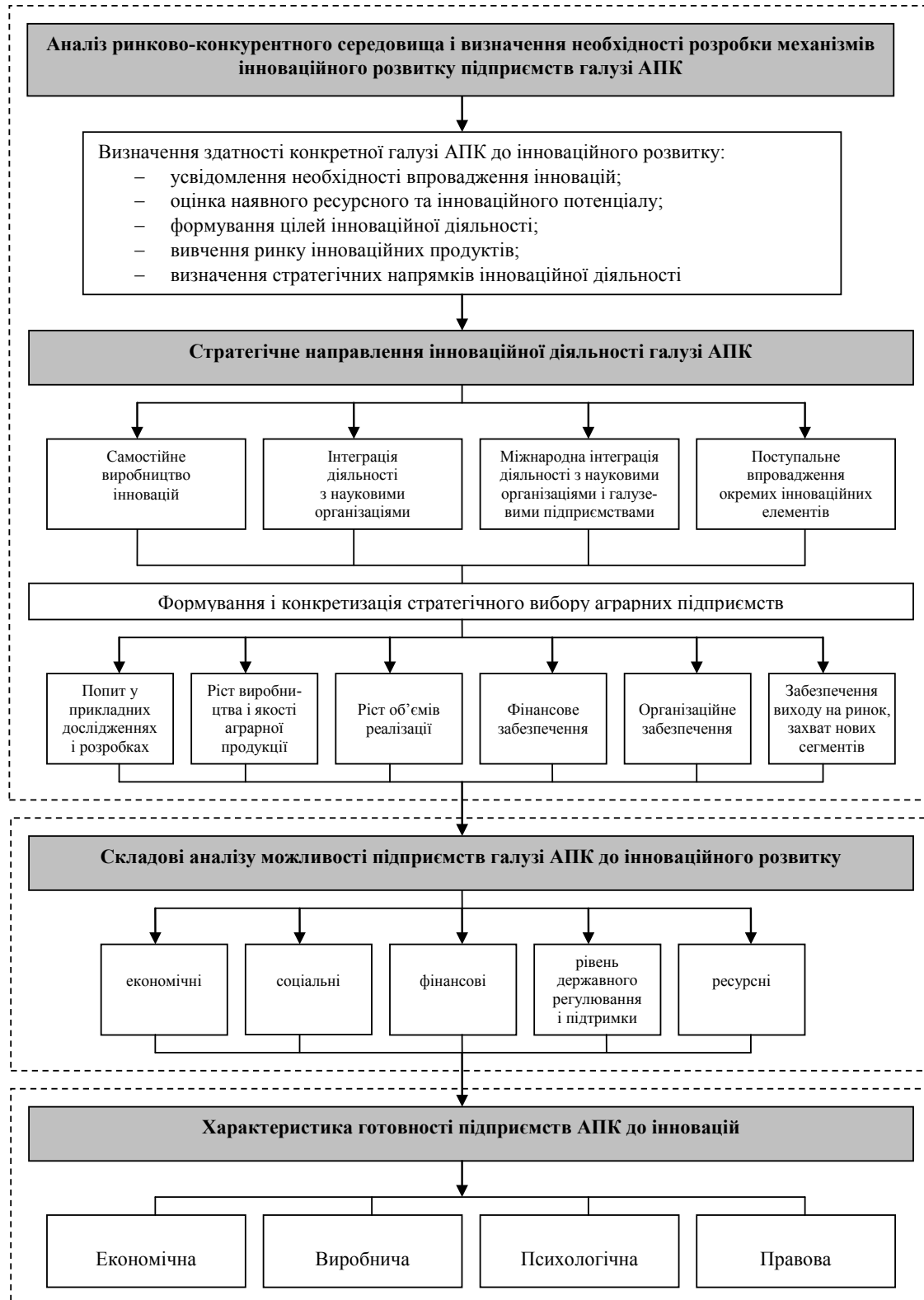

Рис. 1. Алгоритм аналізу здатності, можливості і готовності підприємств галузі АПК до інноваційного розвитку

тримки галузей агропромислового комплексу, низька доступність кредитних ресурсів, незважаючи на об'єктивне зростання потреби у банківському кредитуванні АПК, недостатність власних фінансових ресурсів внаслідок низької рентабельності аграрного виробництва в окремих галузях, практично нівелює саму можливість інноваційного розвитку.

У цьому випадку керівництву необхідно вирішити, або віддати перевагу поточній, налагодженій виробничій діяльності, або активно займатися формуванням і реалізацією інноваційно-інвестиційної стратегії. Проте необхідно відмітити, що для того, щоб досягти поступального зростання і розвитку виробництва, конкурентних переваг, інноваційну діяльність потрібно розглядати як необхідний, постійний і безперервний процес, а етап пошуку реальних, менш витратних джерел фінансування, є дуже відповідальним і складним, оскільки визначає подальшу ефективність і доцільність реалізації стратегії.

Висновки. Зауважимо, що вибір форм і методів інвестиційної підтримки інноваційної діяльності АПК з урахуванням об'єктивної оцінки здатності і готовності галузевих складових до інноваційного розвитку є першочерговим напрямом успішної реалізації інноваційної стратегії. Це визначає доцільність розгляду інноваційної і інвестиційної діяльності галузевого виробництва в окремому синергетично обґрунтованому інноваційно-інвестиційному просторі.

Враховуючи загальну популярність тверджень про пріоритетність ролі держави і галузевої науки в забезпеченні і регулюванні інноваційного розвитку, головними напрямками державної політики інноваційного розвитку АПК на сучасному етапі повинні стати:

– забезпечення сприятливих умов для здійснення модернізації виробничої бази агропромислових підприємств, підвищення інноваційної сприйнятливості та інвестиційної привабливості агропромислового виробництва;

– прийняття концепції партнерства держави, наукового співтовариства і агробізнесу в досягненні параметрів державних галузевих програм і проектів формування внутрішнього ринку споживання продовольства і експертного потенціалу наукомісткої продукції АПК;

– створення дієвої інфраструктури генерації наукових знань і здійснення інноваційних процесів, спрямованою на формування ринку

наукомісткої продукції відповідно до попиту споживачів;

– підвищення ролі регіонів в розвитку інноваційних процесів в аграрному секторі, застосування методів сприяння інноваціям.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Володін С.А. Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку / С.А. Володін // Вісник КіБіТ. – К., 2013. – С. 13-85.
2. Зубець М.В. Економічні аспекти реформування агропромислового комплексу України / М.В. Зубець, М.Д. Безуглий. – К.: Аграрна наука. – 2014. – 32 с.
3. Інноваційна діяльність в агропромисловому виробництві України / [М.М. Кулаєць, М.Ф. Бабієнко, П.А. Лайко та ін.] // Економіка АПК. – 2014. – № 6. – С. 113-119.
4. Коденська М.Ю. Інноваційний продукт аграрно-економічної науки, його оцінка та інвестиційне забезпечення [Електронний ресурс] / М.Ю. Коденська, Н.М. Перепелиця // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економіка АПК та природокористування». – 2012. – № 11. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2009_11/pdf/l_02.pdf.
5. Малік М.Й. Методичні підходи до організації маркетингу інновацій наукоємного ринку агропромислового виробництва / М.Й. Малік // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 22-26.
6. Марчук Л.П. Особливості інвестиційно-інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / Л.П. Марчук // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 96-100.
7. Покотилова В.І. Іноваційний розвиток аграрного сектора в умовах НТР [Електронний ресурс] / В.І. Покотилова // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремих бізнес: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (5-6 бер. 2009 р.). – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_05/l_pokotilova.htm.
8. Сирцева С.В. Фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств України / С.В. Сирцева // Економічний простір. – 2013. – № 33. – С. 258-265.
9. Гришова І.Ю. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Облік і фінанси. – 2013. – № 1. – С. 99-105.
10. Кужель В.В. Соціальна складова економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / В.В. Кужель // Вісник КіБіТ. – 2014. – № 3(25). – С. 37-47.
11. Крюкова І.О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств / І.О. Крюкова // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 4(58). – С. 41-45.